

פסחים יא

משה שווערד

1. שערים מצ' בהל'

משנה יבדוק לאחר המועד. פרש"י ערב פסח לאחר חצות שזה לאחר מועד הביעור. וזהו תוס' מפרשים, דמועד ולאחר המועד, היינו בתוך הפסח ולאחר הפסח. ורש"י שאינו מפרש כן, משום שהולך לשיטתו (ריש מסכתין) דחייב הבדיקה כדי שלא יעבור על לא יראה, ולאחר הפסח אע"פ שאסור לאכלו, מ"מ בל יראה ליכא. ולהתוס' שמפרשים (שם) דחייב הבדיקה שלא יבא לאכלו, לכן גם לאחר הפסח שייך בדיקה, כיון דאסור לאכלו. וברמב"ם (חומ"צ פ"ג) ובשו"ע (או"ח סי' תלה) מפרשים לפי שיטת התוס'.

וכתבו ברמב"ם ובשו"ע (שם) דעל הבדיקה דלאחר הפסח אין מברכין, וצ"ע לפי מה שכתבנו לעיל (ו). בשם תשו' הרשב"א (ח"א סי' תקכה) דחלת ארנונא דצריך להפריש משום מראית העין, ג"כ צריך לברך, וכן במס' שבת (כג. ד"ה ומנא) הבאנו פלוגתא, במי שיש לו שני פתחים בביתו לרה"ר, דמדליק בשתייהן נר חנוכה משום מראית עין, דס"ל להפריש דצריך לברך, ומסתייע ממש"כ בשו"ת הרשב"א (שם) דבשחיטת בן פקועה שהוא משום מראית עין, צריך לברך, וא"כ לטעמייהו דכיון שצו חכמים, הוא מצוה דרבנן, ומברכין על מצוה דרבנן, וא"כ ה"נ היה צריך לברך, ועוד דלא גרע מטבילה על דם

טוהר באשה, דמצד הדין מותר לבעול, ובימי הגאונים הנהיגו איסור בזה, כמש"כ ברמב"ם (אס"ב פ"א ה"ו וה"ז), ופסק בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קצא) דצריך לברך על טבילה זו, ע"י מש"כ בשמ"ב (ח"ד סי' קסב סק"י), וא"כ כש"כ בדיקה זו לאחזה"פ שהוא חיוב מדין הגמרא לפי פי' התוס' והרמב"ם והטוש"ע. ונראה שיש לחלק, דשחיטת בן פקועה הרי אוכל הבשר ע"י שחיטה זו, לכן מסתבר שיברך, ע"י בטו"ז (יו"ד סי' א ס"ק יז), וכן הטבילה על דם טוהר והדלקת נר שבת, דנהנה, והדלקת נר חנוכה דאסור ליהנות דלכן שאל בגמ' והיכן צונו, עכ"פ מברך על חביבת הנס, משא"כ בבדיקת חמץ לאחר הפסח שאין בה כל הנ"ל.

2. תוספות פסחים דף ה/א

לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים - הקשה רשב"א היכי יליף מהכא דחמץ אסור מ' שעות ולמעלה והא זמן שחיטת הפסח אחר התמיד הוי ותמיד ששחט לפני חצות פסול וא"כ זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת תמיד וי"ל כיון דדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר כדתנן התם חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך:

3. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף ה/א

(י) דף ה'. תוד"ה לא תשחט וכו' כיון דדיעבד כשר חשיב זמן שחיטה. ולקמן י"א ד"ה קוצרין כתבו דכיון דלכתחלה לא יביא חשבינן ליה ממקום שאי אתה מביא ובתוס' מנחות ס"ח הביאו אית דגרסי דהיכא דכשר בדיעבד אסור לקצור דקרינן ביה ממקום שאתה מביא:

תודיה קוצרין וכו' כיון דלכתחילה לא יביא חשבינן לי ממקום שאי אתה מביא. הקשה בקובץ שפורסם לעיל בדף ה'. בתודיה לא תפחט כיון דדיעבד כשר חשיב זמן שחיטה וא"כ גם כאן למה לא נחזיל בשר בדדיעבד, עיי"ש. [וצפשונו אפ"ל דליק דלגבי זמן שחיטה כיון דדיעבד כשר, חשיב זמן שחיטה דאילו לא היה זמן שחיטה והיו מחוסר זמן גם דדיעבד היה פסול, אבל לגבי מקום שחיטה מביא ודאי דתלוי בלכתחילה. [אפוד יש להוסיף דמה שמאחר שחיטת הפסח אחר החמיר אינו נמשך זמנו של פסח אלא זמנו של פסח משקרי הדן הוא מיד בחלות היום אלא הוא נמשך קדימת החמיר, ולו ילייזר שלא יהא חמיר, יקריבו את הפסח מיד בחלות ולכן דדיעבד כשר דכיו זמנו בחלות, וזכר מדוקדק לשון שריע הכרז סי' תניח כע"ז אי לפיכך נכון להמתין חצי שעה אחר החלות היום כי כן היו ממתנינים בשחיטת הפסח שלא לשחטו עד אחר שש ומחלה עכ"ל והיינו בדמקום שאין חמיר עיקר זמן הפסח הוא בחלות וזהו דלא כמו"ש המניח מלה ה' סק"ג עיי"ש.]

5. הרא"ש על פסחים פרק ראשון - סימן ט

ט [דף ו ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל מיד אחר בדיקתו. היכי מבטל דאמר הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא בערתיה ליבטיל ולחשיב כעפרא דארעא והוי הפקר ... ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה. ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולא זמן ביעורא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר ריצב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית. ומה שכתב בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית רצונו לומר סוף חמישית קודם שיתחיל איסוריה.

6. סודר תפלה - נוסח ספרד - סדר בדיקת חמץ

פ'ל חמירא ונתמיעא דאיכא ברשותי דלא תמתייה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה לפטל ולחגי הפקר כעפרא דארעא:

7. פני יהושע על פסחים - דף יא ע"ב

שם ותולין כל חמש כו'. פירש"י דהיינו שאינו אוכל אבל מאכיל לבהמתו. וקשיא לי כיון דטעמא דר"י משום טעות אם כן מה בין איסור אכילה לאיסור הנאה דהא תרווייהו אסורין מדאורייתא ואין לוקין עליהן עד הלילה וכמ"ש התוס' להדיא לקמן (דף כ"ח ע"ב ד"ה וחד) דאפילו לחזקיה אליבא דר"י לפני זמנו אסור בהנאה מדאורייתא. ויש ליישב דנהי דר"י סבר דאדם טועה שתי שעות לאו דרובא דאינשי טעו אלא מיעוטא או מיעוטא דמיעוטא חיישינן לטעות נמצא לפי"ז לא רצו חכמים להחמיר בכה"ג אלא לענין אכילה דהוי כלתחלה משא"כ לענין איסור הנאה לא החמירו כ"כ כיון דאיכא פסידא, אלא דלכאורה דלפי"ז הוי כמו סברות הפוכות דהא בעלמא אשכחן דר"מ חייש טפי למיעוטא, ואפשר דבזה אנו צריכים גם כן לשיטת הירושלמי דר"מ סובר דשביעית גופא אינה אלא מדבריהם ומשו"ה לא חייש למיעוטא משא"כ לר"י דמתחלת שביעית הוא מדאורייתא מש"ה מחמיר טפי וחייש למיעוטא לענין אכילה דהוי כלתחילה כדפרישית, כן נראה לי ודוק היטב:

8. צ"ח על פסחים דף יא/ב

ובגוף הדבר קשיא לי, כיון שהת"ק הוא ר"מ א"כ ברישא אחד אומר בב' בחדש וא' אומר בשלשה עדותן קיימת ג"כ ר"מ הוא, והרי בפרק בן סורר [סנהדרין] דף ס"ט ע"א הוכיח מזה דאזלינן בדיני נפשות בתר רובה ורובה טעו בקביעא דירחא, וא"כ היא גופא קשיא למה לר"מ עדותן קיימת והלא ר"מ חייש למיעוטא ואיך ניקום ונקטול משום דאזלינן בתר רובה. וראיתי בחושן משפט סי' למ"ד כתב הש"ך בס"ק י"ד וטעו בעיבורא דירחא, עיין בגמרא ריש פרק בן סורר ובתשו' הרא"ש כלל מ"ה סי' כ"ה גבי ובדיני נפשות אזלינן בתר רובה ודו"ק, ע"כ לשון הש"ך. ונלע"ד כוונתו כיון דמשום רובה תלינן שטעו בעיבורא דירחא, א"כ תינה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא אזלינן בתר רובה, וא"כ מה יועיל עדות כזה, זהו הנלע"ד כוונת הש"ך בזה. ותמיה לי ובדיני נפשות מי ניהא והלא ר"מ הוא הת"ק במשנה זו, והרי לר"מ לא אזלינן בתר רובה: [ועל זה השיב תלמיד הרבני מוהר"ר מרדכי הנ"ל לפי מה דמסיק ביבמות דף קי"ט ע"א דהיכא דאיכא חזקה בהדי רובא גם ר"מ לא חייש למיעוטא, ולפי מה דמסיק הש"ך בחו"מ ריש סי' ר"א דב' עדים המכחישים זה את זה פסולים לעדות, א"כ אמרינן אוקי העדים בחזקת כשרות בהדי רובה דטעו בעיבורא דירחא, ובזה גם ר"מ לא חייש למיעוטא. ואני השבתי לו, דנגד חזקת העדים

איכא חזקת הנידון, ואוקי חזקה להדי חזקה ונשאר רק רובה. והשיב תלמידי הנ"ל, דחזקת הנידון אינו כל כך אלים כחזקת העדים, דהרי אפילו אם תדון אותם במכחישים זה את זה אכתי חד הוא דמשקר, ואיתרע חזקת הנידון על פי עד אחד, משא"כ חזקת העדים לא איתרע כלל. ואמרתי לו כי הנידון חוץ חזקת כשרות שלו יש לו עוד חזקה שלא נתחייב מיתה, שהרי עד עכשיו אינו חייב מיתה, וחזקה זו לא איתרע על פי עד אחד, שהרי אפילו העיד עד אחד אמת גזירת הכתוב הוא שאינו חייב מיתה על פי עד אחד, וא"כ אנו דנין העדים מכחישים זה את זה להעמיד הנידון על חזקתו שאינו מחויב מיתה, וא"כ אוקי חזקת הנידון נגד חזקת כשרות העדים ונשאר רק רובה, ושפיר הקשיתי, שהרי ר"מ לא אזיל בתר רובה. ותלמידי הנ"ל הביא ראיות נכונות לחזק סברא זו של חזקת הנידון, ולא הבאתי דבריו מפני האריכות. ותלמידי יישב על פי סברתי הזאת קושיית הש"ך בדברים נכונים (השמטה מסוף הפרק):

ואמנם הנלע"ד דעד כאן לא חייש ר"מ למעוטא אלא היכא דאפשר כדמסיק בחולין דף י"ב ע"א, וכאן לא אפשר לשנות עדותו אלא שאפשר לנו לחקור אותן אם הוא טעות. והרי באמת דייקנן שהרי אנן חוקרין באיזה יום בשבוע ועל ידי זה נתברר שטעו בעיבורא דירחא, כמבואר בשמעתין בתוס' ד"ה זה אומר יעויין שם, וכל זה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות קי"ל דלא אזלינן בממון אחר הרוב אפי' היכא דלא אפשר, א"כ שפיר הקשה הש"ך. אך בסנהדרין דף ג' ע"ב בתוס' ד"ה דיני ממונות לא כ"ש, כתבו בהדיא דבמקום דאזלינן בדיני נפשות בתר רובה ק"ו בדיני ממונות, והא דלא אזלינן בממון בתר רובה, היינו מה שאינו רוב גמור:

9. תוספות פסחים דף יא/ב

זה ידע בעיבורו של חדש - וה"ה דה"מ למימר זה ידע בחסרונו של חדש וזה לא ידע דחדש שעבר חסר היה והקשה ריב"א ומה אלו דייקנן בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעיבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ואיך ניקום וניקטול מספיקא דהכי פריך בסמוך אע"ג דבפ' בן סורר (סנהד' סט.). דייק מהכא דרובא דאינשי עבידי דטעי בעיבורא דירחא מ"מ מה נפסיד אם נדקדק בהם וי"ל דהכא דייקנן בהו שפיר כיון דשיילי להו באיזה יום וקמיכווני ליום אחד ש"מ שזה לא ידע ומ"מ שפיר מוכיח בן סורר (שם) מהכא דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות דרובא טעי בעיבורא דירחא דאי לא אזלי' בתר רובא כיון שזה אומר בשנים וזה אומר בשלשה מיד ה"ל מוכחשין וכי הדר מכוונים ליום אחד ה"ל חוזר ומגיד תדע דהא אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטלה אע"פ שמכוונים ליום אחד ולא אמרינן דטעו בשני עיבורים דבתרי עיבורי לא טעו אינשי וחשבינן להו חוזר ומגיד:

10. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף ג/ב